

УДК 37.042.1

Микола Кондрашов

УПРАВЛІННЯ ФОРМУВАННЯМ ПРОФЕСІЙНОЇ ПОЗИЦІЇ ЯК ПРОЦЕС ПІДГОТОВКИ СТУДЕНТІВ ДО ВЧИТЕЛЬСЬКОЇ ПРАЦІ

Сьогодні необхідна нова кадрова політика, особливо у підготовці педагогічних кадрів. Реформування вищої школи повинно бути орієнтоване на зміст, цінності, активну професійну позицію майбутніх учителів. Рішення цієї задачі обумовлює пошук нових шляхів підвищення управлінських функцій навчального процесу у вищій школі.

Різні аспекти управління сучасними освітніми процесами і системами знайшли відображення в працях В. Бондаря, Е. Гусинського, М. Гриньової, Г. Єльнікової, Л. Калініної, Л. Карамушки, В. Кременя, В. Маслова, В. Пікельної, Т. Сорочан та ін. Державні документи та нормативні акти про освіту підтверджують необхідність подальших пошуків засобів підвищення управлінського аспекту підготовки педагогічних кадрів.

У статті розглядається управлінський аспект програми формування професійної позиції майбутніх учителів у навчальному процесі університету.

Проблема якості підготовки педагогічних кадрів посилює увагу дослідників до управлінських аспектів навчального процесу університету. Управління навчальним процесом спрямовано на вирішення завдань:

- проектування навчального процесу на нових світоглядних та ціннісних засадах;
- визначення по кожній навчальній дисципліні базових предметних компетенцій;
- забезпечення практико-спрямованого і особистісно-орієнтованого змісту освіти на кожному курсі навчання студентів;
- впровадження інформаційно-комунікативних і рольових технологій у навчальний процес;
- продуктивне творче співробітництво викладача і студентів;
- реалізація у процесі навчання парадигми безперервного професійного розвитку студентів;
- стимулювання майбутніх учителів до самоосвітньої діяльності як важливої ланки їх професійного становлення.

Ми виходили з того, що механізмами забезпечення раціонального управління формуванням професійної позиції майбутніх учителів у процесі фахової підготовки є:

- реалізація дієво-ситуаційного підходу до організації фахової підготовки як стратегії управління формуванням професійної позиції майбутніх учителів;
- ознайомлення з методикою управлінських дій і прийняття

управлінських рішень;

- участь в спілкуванні, педагогічна взаємодія і співпраця з учасниками педагогічного процесу, дотримання толерантності у виробленні ідей та прийнятті рішень;
- самостійне управління навчально-виховним процесом, визначення труднощів і шляхів їх зняття, економія навчального часу, дотримання принципів у створенні педагогічно керованого освітнього середовища в студентської аудиторії.

У вирішенні прогнозованих завдань важливу роль має розробка дослідної програми. Теоретичною основою нашої програми є положення психологів про те, що свідомою людською дією є більш-менш свідоме рішення задач (С. Рубінштейн, Б. Ломов та ін.). З урахуванням цього положення зміст фахової підготовки структурувався на основі подієво-ситуаційного, задачного і імітаційно-ігрового підходів.

При цьому враховувалося те, що перебудова навчання на принципах педагогічної взаємодії та співробітництва сприятиме закріпленню творчого стилю діяльності та спілкування у майбутніх учителів. Акцент робився на зміну позиції студентів у процесі фахової підготовки з пасивних учасників в активних учасників і організаторів навчального процесу.

При розробці програми дослідної роботи дотримувалися наступні вимоги:

- довірчість у спілкуванні з учасниками педагогічного процесу;
- взаєморозуміння, без якого немає педагогічної взаємодії та співробітництва;
- психологічний контакт, який виникає на основі ділових і особистих зв'язків;
- здатність поєднувати педагогічний вплив з педагогічною взаємодією в системі відносин викладача і студентів.

Дотримання цих вимог у процесі фахової підготовки майбутніх учителів активізувало управлінські дії викладача, що забезпечує створення умов для творчого спілкування учасників педагогічної діяльності, розвитку і закріплення у них умінь створювати атмосферу довіри, взаєморозуміння, творчого стилю діяльності. Механізмом управління діями студентів було моделювання подієво-рольових ситуацій у фахової підготовки, що сприяло закріпленню в них навичок аналізу педагогічних явищ, оволодінню технологією розв'язання педагогічних завдань, вибору оптимального поєднання форм і методів досягнення поставлених цілей.

Ми виходили з того, що майбутніх учителів важливо навчити:

- аналізу педагогічних фактів і явищ;
- проектуванню результату в зіставленні з вихідними даними;
- аналізу засобів досягнення поставлених завдань;
- плануванню, конструюванню і здійсненню навчально-виховного процесу;

- критичній оцінці отриманих результатів;
- постановці нових проблем [3, с. 221].

Досвідчені завдання будувалися з урахуванням рівня творчого зростання майбутніх учителів, до яких у науковій літературі відносять:

- рівень стихійного самовдосконалення, коли основу професійного становлення студентів становить досвід учителів-професіоналів;
- рівень планомірної реалізації, коли при визначенні своєї професійної позиції вони не обмежуються чужим досвідом, а накопичують власний досвід творчої діяльності і спілкування;
- рівень раціоналізації, коли майбутній вчитель опановує методику науково-дослідницької роботи, що формує його творчу позицію, готовність до нестандартної діяльності, педагогічних інновацій, потреб у новизні;
- рівень оптимізації процесу та результатів власної праці, коли своїми діями вчитель збагачує педагогічну практику і теорію.

У програму дослідної роботи включалися подієво-рольові ситуації, що дозволяло майбутнім учителям використовувати педагогічну теорію як інструмент практичної дії, розвивати творчий підхід до вирішення навчально-виховних завдань, демократичний стиль спілкування, відповідальне ставлення до вчительської праці. У дослідному навчанні використовувалися завдання-ситуації з метою придбання студентами професійно-педагогічних знань і перетворення їх в інструмент практичних дій.

У роботах А. Вербицького, Л. Вовк, І. Зязюна, Л. Кондрашової, В. Красівського, О. Цокур та ін. акцент ставиться на структуруванні науково-теоретичного знання, способу використання теорії як засобу підвищення рівня професіоналізму майбутніх учителів. Головне – не в засвоєнні «готового знання», а в усвідомленні майбутніми вчителями умов і шляхів оволодіння науковими знаннями, вміннями адекватно їх використовувати для вирішення практичних задач, які виникають у шкільній дійсності.

Особистісний аспект змісту навчальних дисциплін закріплює у майбутніх учителів бажання і потребу усвідомлювати навчальний процес як механізм подієво-ситуаційного підходу до структурування навчальної інформації [2, с. 327]. Предметне знання є засобом самореалізації сутнісних сил студента, містить у своїй основі потенціал розвитку здібностей адекватно діяти і сучасно орієнтуватися в професійних ситуаціях.

Якість фахової компетентності обумовлюється структурною організацією навчального матеріалу на принципах:

- співвідношення в структурі педагогічного знання змістового (основний, проблемний, додатковий, спеціальний навчальний матеріал) і процесуально-дидактичного (цілевий, операційний, контрольний дидактичний матеріал) блоків;
- принцип діалогу, який дозволяє згадувати, оцінювати, зрів-

- нювати, співставляти, узагальнювати в процесі вивчення теорії;
- принцип емоційно-раціонального аналізу, який визначає структурування навчальної інформації у формі педагогічних ситуацій, дозволяє емоційно пережити, усвідомити, переробити її в співвідношенні з етапами: першого уявлення, емоційного співчуття і наукового осмислення;
- принцип наукового плюралізму, який дозволяє знання здійснювати у розвитку, динаміки, з підґрунтям різних точок зору, різних підходів до вирішення навчальних проблем;
- принцип інформаційно-аналітичної роботи, який передбачає систему завдань по перетворенню педагогічної інформації: стиснення її, перекомпонування, виділення основних ідей, теорій, їх оцінку [1, с. 72].

Реалізація цих принципів в управлінні навчальним процесом у вищій школі обумовлена рівнем управлінської культури викладача вищої школи. Готовність викладача до управлінських дій сприяє вільному обміну думками, раціональному вирішенню навчальних проблем, стимулює творчість і відповідальність за прийняття рішень.

Управління навчальним процесом у вищій школі обумовлено рівнем управлінської культури викладача вищої школи. Готовність викладача до управлінських дій сприяє вільному обміну думками, раціональному вирішенню навчальних проблем, стимулює творчість і відповідальність за прийняття рішень.

Успіх управлінських дій і прийняття рішень обумовлені своєчасним аналізом раціональності планування і визначення організаційних форм. При цьому важливо з'ясувати призначення інформації, відкинути не суттєве, виділити головне, оцінити можливості її впливу на перебіг і результати і тільки потім приймати обґрунтовані й оптимальні рішення.

При розробці програми навчання ми виходили з того, що процесу вивчення навчальних дисциплін важливо придати професійну спрямованість, поставити кожного майбутнього вчителя в таку навчальну ситуацію, в якій він міг бути активним, вільним в виборі своїх способів дій і рішення навчальних задач. На кожному занятті майбутній вчитель має знаходитися в таких умовах, які стимулювали б розвиток його природного потенціалу, забезпечувати розширення педагогічного кругозору, стимулювали оволодіння технологіями і досвідом педагогічної діяльності. Планування, організація і проведення навчальних занять пропонують виконання кожним майбутнім учителем складної і відповідальної ролі, яка дозволяла йому проявляти активність, індивідуально-психологічні особливості власної особистості і творчий стиль діяльності.

У процесі програвання подієво-рольових ситуацій здійснюється переосмислення педагогічної теорії в плані професійних перспектив і підвищується її значимість у професійному розвитку майбутніх учителів.

При цьому навчальна діяльність становиться не тільки формою засвоєння педагогічної теорії, але і формою реалізації професійно-педагогічних норм в відносинах з іншими учасниками подієво-рольової ситуації. Саморегуляція у ході програвання різних ролей засновується на професійно-педагогічних категоріях, професійно-етичних нормах, що має важливу значущість для формування професійної позиції майбутніх учителів.

У ході рольової діяльності забезпечується розвиток індивідуальних характеристик мотивації оволодіння педагогічними знаннями і творчим стилем діяльності. У рольовій діяльності визначаються майбутніми вчителями ціннісні орієнтири їхньої професійно-моральної поведінки. Виконуючи ролі, майбутній учитель оволодіває вмінням оцінювати не тільки результати своїх дій чи способів їхньої реалізації, але і оцінкою своїх якостей і дій інших учасників подієво-рольової ситуації як професіоналів.

Управлінська позиція викладача на заняттях стимулює результативність фахової підготовки майбутніх учителів. Чітке використання управлінських функцій і дій оптимізує професійну позицію студентів. Закріплення активної позиції майбутніх учителів позитивно впливає на якість їхньої фахової підготовки.

Реалізація дослідної програми свідчить про те, що в університетській практиці має місце недооцінка управлінського аспекту навчального процесу. Зняття усіх вузьких міст в університетській освіті обумовлено підвищенням управлінської культури викладачів і цілеспрямованою підготовкою студентів до співуправління і самоуправління в навчальній діяльності. Перспективами дослідження проблеми може бути вивчення можливостей самоосвітньої діяльності, співуправління й самоуправління у процесі формування професійної позиції майбутніх учителів як важливої характеристики рівня їх професіоналізму.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Воронов В. В. Формы представления знания в педагогическом образовании / В. В. Воронов // Педагогика. – 1999. – № 4. – С. 68–73.
2. Кондрашова Л. В. Педагогика высшей школы: проблемы, поиски, решения : [монографический очерк] / Л. В. Кондрашова. – Кривой Рог – Черкасы : ЧНУ имени Богдана Хмельницкого, 2014. – 399 с.
3. Кондрашова Л. В. Высшая педагогическая школа и Болонский процесс: реалии и перспективы / Л. В. Кондрашова. – Кривой Рог, 2007. – 474 с.